

Лук'янчук Світлана Федорівна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир

УДК 371(73)(093)+37.01(73)

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В рамках процесу інтеграції України в міжнародний освітній простір все більшої актуальності набуває завдання підготовки вчителя, здатного відповідати індивідуальним потребам дітей з різноманітним етнічним, мовним, культурним, соціальним і релігійним досвідом. Пошуки ефективних шляхів вирішення цього завдання ведуть такі українські педагоги як Р. Агадулін, Л. Голік, Л. Гончаренко, Я. Гулецька, В. Жуковський, В. Кузьменко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, О. Сухомлинська, Н. Якса та інші. Вчені Н. Зінгер, Т. Кошманова, О. Литвинов, І. Тараненко, Т. Чумакова та інші в своїх дослідженнях звертаються до досвіду вирішення цієї проблеми у своїх американських колег. В США проблема підготовки компетентного вчителя, готового до роботи в умовах широкого расового і етнічного різноманіття в учнівському складі громадських шкіл, набула актуальності ще в 70-х роках ХХ століття. Для характеристики такого вчителя вчені С. Ністо, Гуї-Мін Чоу, К. Гібсон, Дж. Кінг, П. Кларк, Р. Хілл та інші використовують термін "ефективний полікультурний вчитель". Наше дослідження показало, що здобутки американських освітян по підготовці ефективного полікультурного вчителя залишаються мало вивченими у вітчизняній педагогічній науці. Зважаючи на це **метою** нашої статті є дослідити підготовку вчителя у вищих навчальних закладах США до навчальної діяльності у полікультурному середовищі.

Сьогодні професійна діяльність американських вчителів стає дедалі важчою в зв'язку з великим різноманіттям учнів щодо їх етнічного і соціального походження, мови, культури, стилів навчальної діяльності а також індивідуальних інтересів і здібностей. Одночасно спостерігається зниження рівня успішності серед дітей етнічних меншин. Дослідження американських вчених показують, що школярі латиноамериканського і афроамериканського походження в середньому на 2 роки відстають за рівнем знань від своїх однолітків у четвертому класі і на 4 роки в дванадцятому класі [6, с.18]. Академічні невдачі часто підштовхують учнів різноманітного етнічного походження, особливо афроамериканців і латиноамериканців, до того, що вони припиняють навчання в школі так і не отримавши документ про повну середню освіту.

Серед основних чинників виникнення зазначених вище проблем вчені називають все ще високий рівень бідності серед етнічних і расових меншин, нерівний доступ до освіти, а також низький рівень очікувань у вчителів від учнів іншого мовного та культурного походження. Якість освіти, яку отримують школярі, прямо залежить від особистісних характеристик і кваліфікації вчителя. Реформа американської системи початкової і середньої освіти ставить перед університетами і коледжами вимогу підготовки компетентних, висококваліфікованих вчителів для всіх учнів. В доповіді Національної комісії з навчання і майбутнього Америки (National Commission on Teaching and America's Future) зазначається, що лише вчитель з високим рівнем професійної підготовки та особистісного розвитку здатний допомогти молоді досягти високого рівня інтелектуальної і соціальної компетентності в умовах плюралістичного, високотехнологічного суспільства [9, с.10].

На думку теоретиків концепції полікультурного виховання С. Ніето, Р. Гарсія, К. Гранта, К. Гібсона, Дж. Кінга, П. Кларка, Вайт-Кларка, Р. Хілла та багатьох інших, найважливішими елементами педагогічного професіоналізму сьогодні є глибоке розуміння вчителем ідеї полікультурного виховання, його психологічна готовність і професійна здатність працювати у складному

різноманітному соціокультурному середовищі США. Ефективний полікультурний вчитель повинен володіти не тільки глибокими професійними знаннями, а й вмінням працювати з учнями, життєві цінності яких часто повністю відрізняються від його власних цінностей. Тому важливою умовою його успішної педагогічної діяльності є повага до етнокультурних, соціальних та мовних відмінностей учнів, визнання їх права на збереження культурної ідентичності незалежно від місця проживання, а також права на рівні освітні можливості.

Сьогодні підготовка ефективного полікультурного вчителя для всіх учнів стала основним завданням в освіті майбутніх вчителів у вищих навчальних закладах США. Важливою складовою професійної підготовки сучасного вчителя є оволодіння *полікультурною компетентністю*. Цієї думки дотримуються як вітчизняні (Р. Агадулін, Л. Гончаренко, Я. Гулецька, В. Кузьменко та інші), так і американські освітяни (Дж. Бенкс, П. Горські, С. Сент Клер та інші). На наш погляд, полікультурна компетентність вчителя включає три головні компоненти: *усвідомлення, знання і майстерність*.

Усвідомлення вчителем своєї власної культурної ідентичності, поглядів, цінностей, визнання властивих йому упереджень і стереотипів, які впливають на його світобачення і світосприйняття, є дуже важливим для формування неупередженого ставлення до учнів і колег з різних етнічних і расових груп.

Знання включають розвиток гнучкого, вільного від стереотипів розуміння культурного, соціального та родинного досвіду учнів різноманітного походження, а також критичної оцінки соціально-політичних, історичних та економічних обставин, які впливають на людей з різних етнічних і расових груп в їх повсякденному житті.

Під *майстерністю* ми розуміємо наявність уважного, доброзичливого, заохочувального ставлення і оцінювання, розуміння потреб учнів різноманітного походження, вміння вибирати методики, які підходять для конкретної школи і класу, включення полікультурного компоненту в навчальний

матеріал на всіх етапах вивчення, вміння підбирати ефективні методи навчання учнів з різними стилями навчальної діяльності.

Для оволодіння майбутніми вчителями полікультурною компетентністю перед програмами підготовки вчителів ставляться наступні вимоги: по-перше, наявність полікультурного компоненту в усіх навчальних курсах, матеріалах і посібниках; по-друге, охоплення всіх без винятку студентів-майбутніх вчителів спеціально розробленими курсами полікультурного виховання і освітньої рівності; по-третє, проходження студентами педагогічної практики в школах з культурно- і мовно-різноманітним учнівським складом [7, с.45].

Слід зазначити, що ідея створення спеціальних освітніх програм підготовки вчителів до роботи в полікультурних і полімовних класах з'явилась в США ще на початку 1970-х років [6, с.20]. Створена в 1972 році Відділом Освіти Дослідницька Комісія з освіти вчителів на здобуття ступеня бакалавра поставила перед освітою і педагогічною освітою вимогу визнавати й підтримувати культурний плюралізм. До 1978 року більшість американських педагогічних коледжів і університетів у звітах федеральному уряду доповідала про включення полікультурної освіти до навчальних планів підготовки майбутніх вчителів. Однак ефективність здійснення полікультурної освіти майбутніх вчителів в той період, що характеризувався високою політизованістю і напругою, була під великим сумнівом. Стандарти Національної Ради з акредитації Освіти вчителя в 1990 році вимагали забезпечення педагогічним навчальним планом розвитку у молодих вчителів умінь і досвіду для врахування індивідуальних навчальних потреб культурно-різноманітного і виняткового населення. З того часу студенти-практиканти почали проходити педагогічну практику в школах з культурно-різноманітним учнівським складом. Згідно зі Стандартами 1990 року університети включали до своїх навчальних планів один курс чи навчальну тему з полікультурної освіти. Після 1995 року полікультурний компонент пронизував всі навчальні курси і програми [1, с.283-284].

Все ж, як показало опитування Національного Центру з Освітньої Статистики за 1999 рік, більшість молодих вчителів визнали, що за період навчання вони не були підготовленими до роботи з учнями походженням з культурних і мовних меншин [6, с.20]. Нові Стандарти Національної Ради з Акредитації Освіти Вчителя за 2009 рік визначили широкий набір знань і вмінь, якими повинні володіти майбутні вчителі для отримання ліцензії на вчительську діяльність. Стандарт №4 "Різноманіття" поставив перед ними чітку вимогу виробити за період професійної підготовки розуміння різноманіття стилів навчальної діяльності учнів різного етнічного походження та вміння адаптувати методи навчання відповідно до цих стилів [4].

В зв'язку з цим американські освітяни вважають, що програмами підготовки вчителів повинні: 1) забезпечувати студентів знаннями про культуру різних расових і етнічних груп; 2) звертатись до переконань самих майбутніх вчителів та їх ставлення до культурних відмінностей; 3) створювати умови для оволодіння студентами навичками роботи з культурно- і мовно-різноманітними учнями [3].

Забезпечення студентів знаннями про культуру різних груп має дуже важливе значення, тому що відсутність чи обмеженість таких знань призводить до поширення упереджень і стереотипів. Одним з них є сприйняття учнів з етнічних меншин як розумово відсталих, а тому неспроможних навчатися за програмами і в курсах, які передбачають продовження навчання в коледжах та університетах. В багатьох освітніх програмах для майбутніх вчителів все ще міститься мінімум інформації, необхідної для розуміння історії і культури представників різних рас і етнічностей. Раса людини є ознакою, яка може використовуватись як негативне, або позитивне явище. Наприклад, бути білим означає мати привілеї. Білі сприймаються позитивно в шкільному оточенні. Визнання цього факту може бути одним з перших кроків в полікультурній підготовці майбутніх вчителів.

Звернення до переконань студентів необхідне для того, щоб навчити їх аналізувати своє ставлення до культурних відмінностей. Важливо вміти

досягати глибинного розуміння культури. Часто традиційна полікультурна підготовка майбутніх вчителів зосереджується на розповсюдженні знань про різноманіття культур і не передбачає обговорення ставлення так званого "основного потоку" американського суспільства до етнічних, соціальних, мовних, культурних відмінностей і релігійних переконань. Дослідження показують, що "інше" сприймається білими громадянами англосаксонського походження протестантського віросповідання як "гірше". Це особливо важливо в зв'язку з тим, що очікування вчителів, які проявляються в створенні певного клімату в класному колективі, як правило, визначають досягнення учнів: великі сподівання часто сприяють високим академічним досягненням учнів, малі сподівання призводять до низької успішності. Також, як показують дослідження, майбутні вчителі критикують учнів, від яких у них низький рівень очікувань, коли вони погано справляються із завданням, і не хвалять, коли вони справляються добре.

Оволодіння навичками роботи з культурно- і мовно-різноманітними учнями. Молоді вчителі повинні вміти організовувати роботу класу а також підбирати такі навчальні стратегії і методи навчання, які відповідають стилям навчальної діяльності культурно-різноманітних учнів [3]. Досить часто майбутні вчителі заявляють, що, працюючи в школі, вони ставитимуться однаково до всіх учнів. Насправді всі учні різні і вимагають не однакового ставлення, а врахування таких факторів як культурні, мовні і соціальні відмінності. При цьому у ставленні до дітей із малозабезпечених сімей походженням з меншин важливо, щоб співчуття до їхнього становища і турбота про них не стали на заваді високим сподіванням стосовно академічних досягнень таких учнів. Як свідчать спостереження вчителів, які працюють зі студентами-практикантами, найуспішнішими полікультурними вчителями стають саме ті студенти, які тонко відчувають різницю між сподіваннями на високу якість навчання від своїх учнів і співчуттям до їх низького соціально-економічного становища [7, с.50].

В 2002 році Центром досліджень з питань освіти, різноманіття і вдосконалення (Center for Research on Education, Diversity and Excellence (CREDE)) було здійснено національне дослідження з питання освіти вчителів в контексті їх підготовки до роботи з етнічно-різноманітним учнівським складом американських громадських шкіл. Автори дослідження вчені П. Валтон, Л. Бака та К. Ескамільла розробили рекомендації для програм підготовки вчителів. Основна роль в них відводиться викладачам закладів педагогічної освіти, які несуть головну відповідальність за полікультурну підготовку майбутніх вчителів [8]. Професори Каліфорнійського державного університету С. О'Хара і Р. Прітчард також впевнені, що центральним компонентом будь-якої успішної програми підготовки полікультурного вчителя є регулярне моделювання викладачами закладу кращих зразків практичного здійснення полікультурного виховання на своїх заняттях. При цьому варто особливо підкреслювати значення методів навчання, які використовуються в роботі з різноманітним учнівським складом. Тому викладачам необхідно постійно працювати над підвищенням свого педагогічного професіоналізму в аспекті полікультурного виховання, мати для цього доступ до відповідних ресурсів а також заручитися підтримкою адміністрації навчального закладу і органів місцевої влади [5, с.45].

Останнім часом в США зросла кількість політиків та аналітиків, які жорстко критикують університетські програми підготовки вчителів за невідповідність теоретичних знань, які вони пропонують, потребам їх практичного застосування в школах з етнічно-різноманітним учнівським складом. Студенти теж часто заявляють про те, що університети відіграють незначну роль в їх підготовці до вчительської діяльності. Вчені, політики і шкільні вчителі почали серйозно переглядати університетські програми підготовки вчителів. В багатьох штатах було ініційовано створення шкіл професійного розвитку (professional development schools) при університетах [7, с.45]. Це спеціально реорганізовані і реструктуризовані діючі школи, розміщені в районах з великим расово-етнічним різноманіттям в складі населення. Після закінчення чотирирічної програми підготовки і отримання

ступеня бакалавра молоді вчителі мають можливість протягом одного року випробувати різні навчальні стратегії, прийоми, методи і матеріали під керівництвом вчителів-наставників і викладачів університету в класах з культурно- і мовно-різноманітним учнівським складом. Інноваційне партнерство університетів і шкіл визнають дійсно дієвим в підтримці вчителів-початківців. Дослідження показало, що молоді вчителі, підготовка яких пройшла в школах професійного розвитку, більш компетентні і віддані роботі. Серед них значно нижчий відсоток відсіювання в перший рік роботи.

На думку американських вчених, щоб підготувати компетентних полікультурних вчителів до навчальної діяльності в школах XXI століття, необхідні цілеспрямовані зусилля і партнерство між усіма системами, які стосуються галузі освіти. Найкращий досвід компетентних полікультурних вчителів, шкіл, університетів, громад і державних установ представляє собою вихідну позицію для розвитку ефективних програм підготовки полікультурних вчителів [2, с.144].

На основі дослідження матеріалів американських та вітчизняних педагогічних видань, Інтернет ресурсів і документів в галузі освіти ми дійшли висновку, що вирішення проблеми підготовки вчителя до навчальної діяльності у полікультурному середовищі США відбувається шляхом реорганізації і вдосконалення університетських програм і курсів з метою забезпечення студентів теоретичними знаннями з полікультурного виховання і освітньої рівності, а також надання їм можливості їх практичного застосування. Зусилля освітян спрямованні на: 1) цілеспрямований професійний розвиток викладачів закладів педагогічної освіти для поповнення їх знань в галузі полікультурного виховання; 2) створення ефективних програм підготовки вчителів до роботи в культурно- і мовно-різноманітному шкільному середовищі; 3) охоплення всіх без винятку студентів закладів педагогічної освіти спеціально розробленими курсами полікультурного виховання і освітньої рівності; 4) проходження педагогічної практики студентами в школах з культурно- і лінгвістично-різноманітним учнівським складом; 5) створення шкіл професійного розвитку

при університетах. Наші подальші наукові пошуки будуть спрямовані на вивчення успішного досвіду окремих університетських програм з полікультурної підготовки вчителів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кошманова Т.С. Розвиток педагогічної освіти у США (1960-1998 рр.): (Монографія) – Львів: Світ, 1999. – 488с. – Бібліогр.: с.427-487.
2. Chou, Hui-Min. Multicultural Teacher Education: Toward Culturally Responsible Pedagogy // *Essays in Education*, 2007. Vol. 21. – pp. 139-162.
3. Gibson, C. Multicultural Pre-service Education: Promising Multicultural Pre-service Teacher Education Initiatives. – 2004. – Режим доступу: http://radicalpedagogy.icaap.org/content/issue6_1/gibson.html
4. NCATE Unit Standards. Режим доступу: <http://www.ncate.org/public/unitStandardsRubrics.asp?ch=4>
5. O'Hara S. & Pritchard R. Meeting the Challenge of Diversity: Professional Development of Teacher Educators // *Teacher Education Quarterly*, Winter 2008. – pp.43-61.
6. Paredes, M. E. Language Attitudes, Linguistic Knowledge, And the Multicultural Education of Pre-service Teachers: A Sociolinguistic Study: – Dissertation ... For the degree of Doctoral of Philosophy in Education. – St. Louis, Missouri, 2008. – 385 p. – Бібл.: с.341-357.
7. Tellez, K. What Student Teachers Learn About Multicultural Education From Their Cooperating Teachers // *Teaching and Education*, 2008. – No.24. – p.43-58.
8. Walton, P., Baca, L., & Escamilla, K. A national study of teacher education: Preparation for diverse student population. – Center for Research on Education, Diversity, and Excellence (CREDE). – 2002. – Режим доступу: <http://www.crede.ucsc.edu/research/pdd/2.les.html>

9. What Matters Most: Teaching for America's Future. Report of the National Commission on Teaching & America's Future, September 1996. – 178p. – Режим доступу: <http://www.nctaf.org/documents/WhatMattersMost.pdf>

АНОТАЦІЇ

Лук'янчук С.Ф. Підготовка вчителя у вищих навчальних закладах США до навчальної діяльності у полікультурному середовищі.

В статті розглядається проблема підготовки вчителя до роботи в умовах полікультурного середовища американських шкіл. Автор вказує на необхідність оволодіння майбутніми вчителями полікультурною компетентністю. Визначено ключові моменти в діяльності вищих навчальних закладів США з полікультурної підготовки вчителів.

Ключові слова: ефективний полікультурний вчитель, полікультурна компетентність, культурно- і мовно-різноманітні учні.

Lukianchuk S.F. Preparation of a Teacher for Work in Multicultural Environment by the Higher Educational Establishments of the USA.

The article deals with the problem of preparing teacher for work in multicultural environment of American schools. The author points out to the need for acquiring multicultural competence by pre-service teachers. The core elements of multicultural teacher training in American higher educational establishments are defined.

Key words: an effective multicultural teacher; multicultural competence, culturally and linguistically diverse students.

Лукьянчук С.Ф. Подготовка учителя в высших учебных заведениях США к учебной деятельности в поликультурной среде.

В статье рассматривается проблема подготовки учителя к работе в условиях поликультурной среды американских школ. Автор указывает на необходимость овладения будущими учителями поликультурной

компетентностью. Определены ключевые моменты в деятельности высших учебных учреждений США по поликультурной подготовке учителей.

Ключевые слова: эффективный поликультурный учитель, поликультурная компетентность, культурное и языковое разнообразие учащихся.